

TIM TRACHET

«Het drama van Abbeville»

Antwerpen, Houtekiet, 2009, 174 p.

In 2007 zond de VRT-Canvas een documentaire uit onder de titel *Het bloedbad van Abbeville*. Het was niet de eerste keer dat dit gebeurde, want zo'n goede twintig jaar geleden had ook Maurice De Wilde er reeds een lange uitzending aan gewijd waaraan ik zelf nog heb meegewerkt. Het onderwerp is bekend. Op 10 mei 1940 en de daaropvolgende dagen werden door de Belgische (en ook Franse) politiediensten enkele duizenden inwoners van ons land administratief gearresteerd. Om te beginnen Duitsers – een klassieke maatregel tegenover het land waarmee men in oorlog is – maar ook Italiaanse antifasisten, VNV-ers, Rexisten en leden van het Verdinaso. Daarnaast ook mensen van wie niet bekend was (en is) waarom zij als 'verdachten' moesten geïnterneerd worden. Op maandag 20 mei 1940 werden 21 'verdachten' die uit Belgische gevangnissen naar Frankrijk waren weggevoerd zonder vorm van proces door Franse militairen in de muziekkiosk van Abbeville doodgeschoten. Het nieuwe aan het Canvas-programma was dat het dramatisch gebeuren nu op de plaats zelf werd gereconstrueerd. Eén van de programmamakers, Tim Trachet, besloot vervolgens de documentatie die hij verzameld had onder te brengen in een boek. Ook dat is niet de eerste keer. Reeds in 1977 publiceerde de Brugse historicus en journalist Carlos Vlaemynck

een baanbrekende monografie over het onderwerp⁹.

Tim Trachet behandelt achtereenvolgens de aanhoudingen in België, het traject naar Abbeville, de moorden op de 21 gevangenen en het lot van de overlevenden. Zeer terecht besteedt hij ook aandacht aan een ander en veel groter drama dat zich op 20 mei 1940 in Abbeville heeft afgespeeld en dat de context vormt waarin het drama zich heeft voorgedaan: de voortdurende bombardementen van de stad door de Duitse luchtmacht, uitgerekend op 20 mei, waardoor zowat het gehele oude stadscentrum in puin werd gelegd en waarbij mogelijk vierduizend mensen omkwamen, hoogst waarschijnlijk ook Belgische vluchtelingen. Niemand in België denkt er nu aan dit grote drama te herdenken, terwijl de dood van de 21 'verdachten' tot op vandaag herinnerd wordt...

Belangwekkend zijn de hoofdstukken waarin achtereenvolgens het naoorlogs lot van de stoffelijke resten en de nagedachtenis van de slachtoffers worden geanalyseerd. Verhelderend is het slothoofdstuk, waarin Tim Trachet nagaat hoe de inwoners van Abbeville tegen "*l'affaire du kiosque*" hebben aangekeken en nog aankijken. Ook hier is sprake van een onverwerkt verleden, mede gekenmerkt door onwetendheid, ontkenning en soms kwade trouw. In de ogen van velen waren de gevangenen Duitse spionnen, en in de paniek en verwarring van 20 mei 1940 was er niet veel nodig om te denken dat men die maar

⁹ CARLOS H. VLAEMYNCK, *Dossier Abbeville*, Leuven, Davidsfonds, 1977.

best uit de weg kon ruimen. De regeringen droegen trouwens zelf hun steentje bij tot de paniekstemming door voortdurend te waarschuwen voor ‘parachutisten’ en voor als priesters of nonnen verklede spionnen. Pas in de jaren 1980 verscheen het eerste Franse werk waarin het drama objectief werd behandeld. De auteur werd meteen als ‘nestbevuiler’ beschouwd. Tot op heden is in het stadhuis van Abbeville een brochure te verkrijgen die in 1947 werd geschreven en waarin de dood van de 21 zeer tendentius wordt behandeld. Het klinkt bijna ongelooflijk en toch is het waar : op enkele stappen van de kiosk werd na de oorlog een straat omgedoopt tot *rue du lieutenant Caron*, naar de naam van één van de Franse officieren die rechtstreeks verantwoordelijk was voor het drama. Caron werd hiervoor door de Duitsers ter dood veroordeeld en in 1942 terechtgesteld op de Mont Valérien bij Parijs, waar zoveel verzetslieden werden geëxecuteerd. Dat maakt echter van Caron nog geen “*résistant*”, zoals velen tot lang na de oorlog geloofd hebben. Integendeel, in het hedendaagse klimaat zou het bloedbad ongetwijfeld op de lijst van oorlogsmisdaden terecht komen.

Tim Trachet gaat ook in op een niet onbelangrijk aspect van dit gebeuren : de vooral in Frankrijk wijd verbreide mening dat het bij de gevangenen om spionnen ging. Dat is natuurlijk een mythe, maar nu weten we toch dat zich in het ‘konvooi’ van 78 weggevoerden, waartoe ‘de 21 van Abbeville’ oorspronkelijk behoorden, meer Duitse spionnen bevonden dan door Carlos Vlaemynck op grond van zeer onvolledig bronnenmateriaal werd aangenomen. Uit mijn eigen nog niet gepubliceerd onderzoek over de werking

van de Duitse Abwehr in België tussen 1936 en 1945 (waarvan ik de auteur de resultaten had medegedeeld) is gebleken dat zich onder de 78 weggevoerden niet minder dan twintig personen bevonden, die alle – op één na – reeds vóór 10 mei 1940 gearresteerd waren op verdenking van spionage ten voordele van Duitsland. Het ging hier dus niet om ‘willekeurige aanhoudingen’ zoals de administratieve arrestaties van 10 mei 1940 door de Duitse en de VNV-propaganda vaak werden genoemd. Dat rechtvaardigt natuurlijk niet het optreden van de Franse militairen. We mogen immers aannemen dat luitenant Caron niet wist of zich werkelijk spionnen onder ‘zijn’ gevangenen bevonden; de Belgische Veiligheid van de Staat en de Franse contraspionage (die de meeste van de 78 weggevoerden op 19 mei 1940 in de gevangenis van Béthune had kunnen ondervragen) wisten dat wel. De reden waarom de Belgische regering beslist had ze naar Frankrijk te evacueren lag in het feit dat men wilde voorkomen dat ze in België door de Duitsers zouden bevrijd worden en opnieuw voor hen zouden gaan werken.

Op bladzijde 145 schrijft Tim Trachet : “Zonder twijfel zou het drama van Abbeville een obscure voetnoot in een groot boek zijn geworden als van Severen niet tot de slachtoffers had behoord”. Dat is ook altijd mijn overtuiging geweest : zijn dood werd door de Duitse en vooral de VNV-propaganda aangegrepen om de Belgische staat te beschuldigen van willekeur. Immers, Verdinaso-leider Joris Van Severen had na 1934 het pad van het separatisme verlaten en was in de ogen van velen een ‘belgicist’ of op zijn minst een patriot geworden. Het blijft tot

op vandaag een mysterie waarom deze man als ‘verdachte’ gearresteerd werd. Voor velen was hij een ‘burger boven elke verdenking’ ook al vertoonde zijn beweging fascistische kenmerken. M.i. is een deel van de verklaring te vinden in de beeldvorming die bij de Belgische en Franse veiligheidsdiensten over het Verdinaso bestond. Het heeft zin hier de Franse diensten te vermelden, omdat deze met name in West-Vlaanderen op 10 mei 1940 een relatief groot aantal dinaso’s hebben gearresteerd. Uit een uitgebreid SOMA-archieffonds¹⁰ blijkt dat het Verdinaso alleszins door de Fransen meer dan het VNV in het oog werd gehouden, ook nog op het einde van de jaren dertig, toen het Verdinaso al ver verwijderd was van de slogan “*La Belgique, qu’elle crève*”, die van Severen in 1929 in het parlement had geslingerd. Maar vreemd genoeg zal ongetwijfeld de herinnering aan deze slogan het meest hebben bijgedragen tot de beeldvorming over een beweging waarvan althans de Franse veiligheidsdiensten blijkbaar niet de evolutie hadden gevolgd.

Carlos Vlaemynck kon in de jaren 1970 niet over een aantal bronnen beschikken die nu wel toegankelijk zijn, wat gedeeltelijk een aantal fouten en vergissingen in zijn boek verklaart. Tim Trachet heeft wel enkele van deze nieuwe bronnen aangeboord. Zo heeft hij bijvoorbeeld individuele dossiers

van Joodse gevangenen uit het Museum van Deportatie & Verzet in Mechelen geraadpleegd. Slechts twintig uit de groep van 78 gevangenen waren Belg, en onder de vreemdelingen bevonden zich Italiaanse antifascistische vluchtelingen en niet minder dan zestien Joodse vluchtelingen uit Duitsland of Oost-Europa. Het is in dit verband inderdaad niet steeds duidelijk waarom mensen uit deze laatste groep werden aangehouden, maar voor een goed begrip van de toestand hieromtrent had de auteur iets uitgebreider gebruik kunnen maken van de baanbrekende studie van Emmanuel Debruyne, die in 2007 verscheen in het inmiddels tot standaardwerk uitgegroeid *Gewillig België* van een SOMA-collectief¹¹.

‘Het drama van Abbeville’ is een vlot leesbaar en evenwichtig boek. De auteur had geen wetenschappelijke pretenties, maar gaat toch zeer voorzichtig en genuanceerd te werk met conclusies en interpretaties. Zo is Tim Trachets boek een nieuwe bijdrage geworden tot de geschiedschrijving over één van de meest tragische momenten uit de Belgische (en Franse) geschiedenis uit de voorbije eeuw. Toch is ‘Abbeville’ slechts een deelaspect van het veel ruimere onderwerp ‘de verdachten van mei 1940’, dat nog steeds op een allesomvattende studie wacht.

Etienne Verhoeyen

¹⁰ AA 1423, *Archives partielles du service de renseignements français 1922-1942*.

¹¹ RUDI VAN DOORSLAER (red.), EMMANUEL DEBRUYNE, FRANK SEBERECHTS, NICO WOUTERS, m.m.v. LIEVEN SAERENS, *Gewillig België. Overheid en Jodenvervolgning tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Meulenhoff-Manteau/SOMA, 2007 (hierin vooral de bijdragen van E. Debruyne over de vluchtelingen en buitenlanders in België in 1939-40 en over de arrestaties van mei 1940, p. 117-236).